

»Det gærer og bryder overalt«

Finn Mathiassen:

Livet, musikken og samfundet.

En bog om Carl Nielsen.

PubliMus, Århus 1986. 80 s., kr. 68,00.

Musikprofessor Finn Mathiassen har skrevet en lille og letlæst bog om Carl Nielsen. En lille, men taktsom bog.

Carl Nielsens livshistorie har ligheder med H.C. Andersens: Nielsen stammer fra den fynske underklasse, men han hævde sig ved begavelse og heldige omstændigheder over sin klasse, blev en førende skikkelse i det borgerlige københavnske musikliv og en af Danmarks betydeligste komponister nogensinde. I betragtning af, hvor enestående en placering, Nielsen har i dansk musikhistorie, har musikforskerne beskæftiget sig forbløffende lidt med at forklare sammenhængen – og splittelsen – mellem den fynske underklassedreng og kapelmesteren ved Det kgl. Teater, mellem folkekulturens brugsmusik og de kunstmusikalske symfonier og operaer.

Mathiassens bog er ikke en biografi, men vil udrede, hvordan livet, musikken og samfundet hang sammen for Nielsen. Ikke for at erstatte eller udtømme den livsværdi, som musik er, men for at forstå dens livsbetingelser uden for den selv.

Det populære billede af Nielsen er vistnok den geniale »naturens muntre søn fra Fyn«, der beviste, at talent besejrer alle sociale hindringer. Mathias-

sen har et noget mere nuanceret og nøgternt syn, der både gør Nielsen mere menneskelig, mere tidsbunden og mere almen, end vi er vant til. Han var nysgerrigt interesseret i alt omkring sig, men brændte for sin musik (og derefter – i nævnte rækkefølge – for sin familie). Han skrev lejlighedsværker til både højre og venstre af skræk for den sociale outsiders rolle, men i sine selvvalgte opgaver holdt han sig uden for alt, hvad der politisk og ideologisk rørte sig og dannede fronter i tiden. Han havde et i samtiden usædvanligt, nøgternt og demokratisk syn på kunsten – den var et arbejde som ethvert andet, sin ærlige løn værd, men ikke hævet over hverdagen og samfundslivet. Han filosoferede livet igennem over kunstens væsen og rolle og ville gerne opdrage sit publikum, men hans udtalelser er modsætningsfulde, og han mente, at til syvende og sidst kunne musik kun forklares ved at spille den. Han var opvokset i en folkelig enhedskultur, hvor musik var en glæde for alle uanset rang og stand, og hans dybeste drøm var et anderledes, harmonisk samfund i pagt med naturen, hvor selv den højeste kunst var »en jævn menneskelig ting« og uundværlig som det daglige brød. Bogens fine udgangsreplik lyder: »Han vedkendte sig aldrig noget ansvar for virkeliggørelsen af denne drøm. Men han skrev sin musik og gjorde derved sit til at holde den levende og virksom«.

Det er velgørende at få sagt ligeud, at

Nielsen ikke var nogen stor filosof, hvis guldgrube kan bruges i tide og utide til at slå andre i hovedet med. Derimod var »den digteriske oplevelse« noget centralt for ham, og han var selv en betydelig digter (»Min fynske barndom«). Mathiassen fremhæver helt berettiget de stærke bånd, der forbandt ham med tidens digtere, malere og billedhuggere. Og der er et fint lille afsnit om programmusik, som Nielsen havde det med som præsten med synden – han var »nærmest imod«!

Jeg synes egentlig ikke, at Mathiassens klassebevidste grundholdning (Althusser-inspireret marxisme) åbner for afgørende nye indsigter i Nielsens liv og musik. Enkelte steder – men det er ikke normen – synes jeg, at forfatteren forenkler på en måde, der kommer til at fremstå som en romantisering: F.eks. i modstillingen mellem en feudalisme, hvor kunsten var »i almen respekt som en elementær livsnødvendighed« (Nielsens barndomsmiljø?) og et snobbet, fremmedgjort og profitorienteret borgerligt kulturliv i Nielsens voksne år (s. 25). Er kunst forresten bare kunst – findes der ikke flere forskellige musikskulturer med forskellige kår og kvalitetsbegreber (folkemusik, populærmusik, kunstmusik)? Hvorfor bliver udbredelsen »af den i en vis forstand jo såre 'demokratiske' mekaniske musik« et kors for Nielsen (s. 53)? Det havde været spændende, hvis Mathiassen havde fokuseret mere på Nielsens

En anden Nielsen med fornavnet Kai føjer sig på naturligste måde til komponistens »gæren og bryden overalt«. Også billedhuggeren var fra Fyn, og sandelig om ikke de to kunstnere kendte hinanden. Her er det »Børnetræet«, der står på Blågårds Plads i København.

kriser. Jeg synes ikke, det bliver helt klart, hvorfor situationen i 1925 er så kritisk, at Nielsen »undsiger« det borgerlige musikliv og mister »det kunstnerisk-folkelige fremtidshåb« (s. 53–54). Men det er en anden ting, der undrer mig mest: Når nu bogens udredninger groft taget peger på, at der hverken ligger nogen afgørende nøgle til forståelsen af Nielsen i det filosofiske, det folkeligt-politiske eller det religiøse, men at han har udtrykt sine åndelig-filosofisk-politiske holdninger og visioner i musikken selv – så begriber jeg ikke, at Mathiassen har kunnet lade være med at illustrere sine pointer i selve kompositionerne. Er der en fynsk folkekulturrel arv, og hvordan blev den indføjet i det borgerlige musiklivs æstetik? Hvilke værker er det, der gør Nielsen til en ». . . af tidens autentiske kunstnere – til forskel fra dens blotte leverandører af kunst . . .«? Hvordan udtrykker Nielsen den grundlæggende 1925-krise i sine sidste værker?

Disse spørgsmål rokker ikke ved, at det er en tankevækkende og besindig lille bog. Mathiassen har givet Carl Nielsen-billedet nogle nye proportioner, der peger frem mod yderligere undersøgelser og giver lyst til at høre musikken igen. Herved er bogen i pagt med Nielsen selv, der bevarede en beundringsværdig åbenhed til det sidste. Ved sin 60-års fødselsdag i 1925 udtalte den nu berømte komponist om sin og samtidens kunst: ». . . det bliver vanskeligere og vanskeligere at finde nogenledes Rede i Tingene . . . Tingene udenom mig, indeni mig, (er) bestandig i sin Vorden. Det gærer og bryder overalt.«

Jens Henrik Koudal